Міністерство освіти і науки України
Національна академія наук України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»

Навчально-науковий інститут права та політології
УДУ імені Михайла Драгоманова

ДЕВ'ЯТНАДЦЯТІ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ

«Наука і освіта в Україні: актуальні проблеми розвитку»

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

...

29-30 **квітня** 2025

Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2025

УДК 340:[001+37](477)(082)
Д 26

Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 9 від 25 квітня 2025 року)

Редакційна колегія:

В. П. Андрущенко, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, ректор УДУ імені Михайла Драгоманова (*співголова Редакційної колегії*);

О. В. Скрипнюк, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України (*співголова Редакційної колегії*);

В. Г. Пилипчук, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, академік АН ВШ України,, директор Державно-наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України» (*співголова Редакційної колегії*);

Р. Г. Драпушко, кандидат філософських наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи (адміністративно-господарська діяльність) УДУ імені Михайла Драгоманова;

Б. І. Андрусишин, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;

Н. М. Оніщенко, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;

Н. М. Пархоменко, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;

П. В. Горінов, кандидат юридичних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;

М.А. Остапенко, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;

Н. О. Деркачова, старший викладач кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін, заступник директора по роботі зі студентами Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;

А. А. Карнаух, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук, заступник директора з наукової роботи та міжнародного співробітництва Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;

О. В. Макарова, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, заступник директора з навчально-методичної роботи Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова.

Д 26 **ДЕВ'ЯТНАДЦЯТІ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ. НАУКА І ОСВІТА В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ :** матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцяті юридичні читання. Наука і освіта в Україні: актуальні проблеми розвитку» (Київ, 29-30 квітня 2025 року). – Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. – 329 с.

У збірнику представлені тези доповідей, що були подані на Міжнародну науково-практичну конференцію «Дев'ятнадцяті юридичні читання. Наука і освіта в Україні: актуальні проблеми розвитку», що відбулась в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова 29-30 квітня 2025 року. Розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти і наукових установ, здобувачів вищої освіти, практичних працівників і широкий читацький загал. Організаційний комітет Міжнародної науково-практичної конференції Дев'ятнадцяті юридичні читання «Наука і освіта в Україні: актуальні проблеми розвитку» не завжди поділяє думку учасників конференції. Основний матеріал доповідей подано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи закладів вищої освіти і наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

УДК 340:[001+37](477)(082)

Електронна адреса: www.udu.edu.ua

© Колектив авторів, 2025
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025

3. Петришин О. Проблеми соціалізації правової науки. *Право України*. 2010. № 4. С. 133-142.
4. Калюжний Р. А., Шапенко Л. О. Юриспруденція : від витоків до сучасності. *Юридичний вісник*. 2016. № 3 (40). С. 32-39.
5. Петришин О. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин. *Право України*. 2010. № 3. С. 24-36.
6. Андрейцев В. Сучасна правнича наука та освіта : на шляху до Болонського процесу. *Вища школа*. 2005. № 3. С. 36-54.
7. Гусарєв С.Д., Білозьоров Є. В. Методологічні засади використання діяльнісного підходу у сучасному правознавстві. *Актуальні проблеми юридичної освіти та науки в Україні* / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ, 2016. С. 31-41.

УДК 343.1

Бортун Микола,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна;

Mykola Bortun,
D. in Law,
Associate Professor of the Department of Law and
and branch legal disciplines
of the Ukrainian State University Mykhailo Drahomanov,
Kyiv, Ukraine,
aveo-b@ukr.net,
ORCID 0000-0001-7625-8604

Присвячується пам'яті професора Миколи Козюбри

ЮРИДИЧНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

LEGAL CERTAINTY AS AN ELEMENT OF OF JUDICIAL REFORM IN UKRAINE

Принцип верховенства права лежить в основі конституційного ладу будь-якої сучасної цивілізованої держави, незалежно від того, прямо зафіксований він у конституції (як це має місце зокрема в Україні), чи випливає з її положень опосередковано. І це цілком закономірно. Адже верховенство права – одна з найвищих демократичних цінностей, яка здатна убезпечити людей від волюнтаризму держави та інших публічних і громадських інститутів,

забезпечити стабільність і динамізм в умовах глобалізованого світу, гарантувати безпеку громадян перед новими викликами, з якими нині зустрічається людство – тероризмом, економічною кризою тощо [1].

Венеціанською комісією Ради Європи 25-26 березня 2011 року на 86-му пленарному засіданні схвалена доповідь європейської комісії «За демократію через право», в якій були констатовані обов'язкові елементи поняття «верховенство права», а саме:

1. Законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права;

2. Юридична визначеність;

3. Заборона свавілля;

4. Доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю;

5. Дотримання прав людини;

6. Заборона дискримінації та рівність перед законом (п. 41 Доповіді).

Суспільство зацікавлене в тому, щоб верховенство права було гарантоване шляхом справедливого, неупередженого та ефективного здійснення правосуддя. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Будь-яка людина, наділена владою, схильна зловживати нею, і вона йде в цьому напрямку, доки не досягне встановленої для неї межі, говорив Шарль Луї де Монтеск'є – видатний французький правник і мислитель.

Останнім часом в Україні знову розпочалася дискусія щодо необхідності проведення в Україні судової реформи. І це цілком зрозуміло, оскільки судова реформа, яка розпочалася в 2016 році не досягла на думку багатьох свого результату. Рефо́рма (лат. reform, фр. Réfme – «перетворюю», «змінюю») це комплекс заходів, якими вводяться на заміну старих нові суспільні відносини в будь-якій сфері суспільного життя, що призводить до зміни умов діяльності всіх і відповідної фахової групи членів суспільства.

Як зазначається в наукових джерелах процес реформування відбувається за умови неможливості при існуючому стані суспільства мати позитивний розвиток країни або якоїсь сфери життя суспільства. Метою реформування є досягнення нового стану суспільства, в якому перешкоди позитивному розвитку, які існували в попередньому стані суспільства, в його новому стані існувати не можуть.

Науковці зазначають, що демократичні перетворення в суспільстві і державі неможливі без ефективної судової діяльності. Саме вона є невід'ємним атрибутом правової держави. Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом.

Якщо проаналізувати положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402 то можна зробити висновок про те, що

судова система в Україні базується на цілком демократичних засадах відповідно до європейських стандартів. Даним законом передбачено, що судову в Україні владу реалізовують судді та, у визначених законом випадках, присяжні шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур. Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Суди України утворюють єдину систему. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається. Судоустрій і статус суддів в Україні визначаються Конституцією України та законом.

Можна ще багато говорити про переваги зазначеного закону, але тоді виникає питання, що так не влаштовує суспільство у діяльності суддів, що воно не задоволено цією діяльністю і потребує кардинальних змін. Слід ще раз нагадати, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства.

Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Особи, які привласнили функції суду, несуть відповідальність, установлену законом.

Діяльність судді, це професійна діяльність особи, яка має відповідний фах.

Справи в судах розглядаються суддею одноособово, а у випадках, визначених процесуальним законом, – колегією суддів, а також за участю присяжних. Суддя, який розглядає справу одноособово, діє як суд. Тобто, суддя діє в рамках правового поля, яке створюється законодавчим органом. Одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки [3].

Недосконаліть законотворчої діяльності, відсутність системності у прийнятті законів, невизначеність у структурі норм та ряд інших чинників – привели суспільство до розуміння, що щось не так в забезпеченні принципу поділу влади в державі на законодавчу, виконавчу і судову.

У контексті статті 8 Конституції України юридична визначеність забезпечує адаптацію суб'єкта правозастосування до нормативних умов правової дійсності та його впевненість у своєму правовому становищі, а також захист від свавільного втручання з боку держави.

Юридичну визначеність необхідно розуміти через такі її складові: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну та передбачувану стабільність існуючого законодавства та можливість передбачати наслідки застосування норм права

(законні очікування). Таким чином, юридична визначеність передбачає, що законодавець повинен прагнути до чіткості та зрозумілості у викладенні норм права. Кожна особа відповідно до конкретних обставин має орієнтуватися в тому, яка саме норма права застосовується у певному випадку, та мати чітке розуміння щодо настання конкретних правових наслідків у відповідних правовідносинах з огляду на розумну та передбачувану стабільність норм права [4].

Відсутність чітких критеріїв в законотворчій діяльності, надмірна політизація законотворчого процесу, прогалини в системності норм права. Це дуже невелика частина того, що створює судові помилки або упереджене ставлення до застосування норм права і в кінці кінців впливає на якість сприйняття діяльності судової гілки влади.

Прагнучі до Євроінтеграції Україна зобов'язана враховувати верховенство права як нормативний ідеал, до якого має прагнути кожна система права, і як універсальний та інтегральний принцип права.

Запроваджуючи судову реформу, необхідно розглядати верховенство права, і в контексті основоположних таких його складових, як принцип законності, принцип поділу влади, принцип народного суверенітету, принцип демократії, принцип юридичної визначеності, принцип справедливого суду. Можливо тоді судові та правоохоронні реформи запрацюють.

Список використаних джерел:

1. Козюбра М. І. Верховенство права в Україні: [Електронний ресурс]. URL : https://npu.edu.ua/media/kunena/attachments/legacy/files/03.pdf.
2. Доповідь європейської комісії «За демократію через право»: [Електронний ресурс]. URL : https://kievskiysud.od.ua/images/news/2016/04/default.pdf
3. Конституційний суд України: [Електронний ресурс]. URL : https://ccu.gov.ua /storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava.
4. Конституційний суд України: [Електронний ресурс]. URL : https://ccu.gov.ua/storinka/8